

УДК 347.63

К.М. Глиняна, канд. юрид. наук, доцент, доцент
 Національний університет «Одеська юридична академія»
 Кафедра цивільного права
 вул. Піонерська, 2, Одеса, 65009, Україна

РІВНІСТЬ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ БАТЬКІВ ЩОДО ДИТИНИ

Головною метою цієї роботи є аналіз проблеми, яка виникає щодо принципу рівності прав та обов'язків батьків щодо дитини, їх впливу на виховання дитини, надання дитині необхідних умов щодо її розвитку та становлення її особистості.

Ключові слова: дитина, подружжя, правовий захист, сім'я, правове регулювання, держава, захист, гарантії.

Постановка проблеми. Ст. 51 Конституції України, п. 1 розділу I Декларації про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї [1] та жінок і ч. 6 ст. 7 Сімейного кодексу України встановлено, що чоловік та жінка мають рівні права і обов'язки у сімейних стосунках, шлюбі та сім'ї. Батьківські правовідносини є складовою частиною сімейних стосунків, і тому рівність матері та батька має відношення і до їхніх прав та обов'язків щодо дітей. Такий висновок підтверджується ст. 141 Сімейного кодексу України та ст. 11 Закону України «Про охорону дитинства», в яких чітко формулюється, що мати, батько мають рівні права та обов'язки стосовно дитини, а питання виховання дитини вирішується батьками спільно. При цьому неповнолітні батьки мають такі самі права та обов'язки щодо дитини, як і повнолітні батьки (ч. 1 ст. 157 Сімейного кодексу України). Але також необхідно признати, що подекуди виникають багато суперечок стосовно принципу рівності прав та обов'язків батьків щодо дитини, їх впливу на виховання дитини, надання дитині необхідних умов щодо її розвитку та становлення її особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглядаючи права та обов'язки батьків з виховання, кожний науковець відштовхується саме від такої відправної точки. «Виховання дітей – обов'язок, який покладено на обох батьків» – зазначає Я. Шевченко [2, с.52]. «Жодних обмежень щодо батьківських прав матері і переваг прав батька, – підкреслювала Н. Єршова, – законодавство не містить» [3, с.15]. В. Макарова акцентувала увагу на тому, що «чоловік за сімейним законодавством не визнається головою сім'ї і жодних переваг не має ні як чоловік (один із подружжя), ні як батько» [4, с.15]. «Законодавством встановлено принцип повної рівності обох батьків у питаннях виховання дітей», – пише Л. Савченко [5, с. 137]. «У разі наявності розбіжностей з приводу виховання дітей, – наголошує О. Явор, – мати і батько виступають як рівні суб'єкти права» [6, с. 154]. Поза сумнівом, необхідно погодитись і із Є. Ворожейкіним, який зазначав, що «рівність прав батьків відносно дітей – найкраща гарантія забезпечення їхніх законних прав та інтересів в сім'ї. Відсутність будь-яких переваг у матері і батька забезпечує охорону дитини від батьківського егоїзму, створює необхідні умови для виховання дитини з урахуванням її індивідуальних особливостей» [7, с. 15].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Самою природою батькам призначена роль захисників своїх дітей. Держава, будучи зацікавленою в підростаючому поколінні, покладає на батьків права та обов'язки щодо виховання, освіти, захисту і утримання своїх дітей. Але багато батьків, і їхнє число з кожним роком зростає, не почувують відповідальності за долю своїх дітей. Одні ухиляються від виконання обов'язків батьків; інші відмовляються від своїх дітей, залишаючи їх у пологових будинках; треті, при здійсненні батьківських прав заподіюють шкоду фізичному та психічному здоров'ю дітей, їхньому моральному розвитку.

Коли йдеться про право дитини на сімейне виховання, беззаперечним є те, що тільки в гармонії, в поєднанні материнської та батьківської уваги і любові дитина отримує належне виховання. Проте, уявлення, що дитина, яка виховується в повній сім'ї, але в умовах конфлікту між ними, може так само отримати належне виховання, помилкове. Загальний кон-

Проте наявність суто морального підґрунтя для реалізації обома батьками свого права з виховання була б недостатньою підставою для відповідного рішення компетентного органу. Органи опіки та піклування, суди, ухвалюючи рішення у справах щодо вирішення спорів про виховання дитини, насамперед, керуються нормами закону. А за законом батьківське право на виховання, як і будь-яке інше право, захищаються державою. З огляду на викладене, слухними видаються міркування тих авторів, які зазначають, що якщо діти залишилися з матір'ю, вона постійно спілкується з ними, і, безумовно, має більше можливостей для їхнього виховання. Але це зовсім не применшує батьківських прав батька, який проживає окремо. Як і раніше, він користується даними правами в повному обсязі. Батько має право спілкуватися з дітьми і зобов'язаний приймати участь у їхньому вихованні.

Як уже наголошувалося, під інтересами дитини мається на увазі її правильне виховання, а воно залежить від найрізноманітніших факторів, таких, як житлові умови, матеріальне становище батьків, прихильність дітей до батька, матері, братів, сестер, інших членів сім'ї. Проте, як зазначає, Я. Шевченко, переваги в матеріальних або житлово-побутових умовах одного із батьків безпосередньо ще не можуть бути підставою для передачі йому дитини на виховання [2, с.62]. Інтереси дітей в даному випадку обумовлюються не спеціальними знаннями батьків у галузі педагогіки, а вмінням спрямовувати поведінку дитини в потрібне русло. Не можна зневажати моральним обличчям батьків, їхнім умінням жити у великому і малому колективах, здатністю своєчасно виправити, підтримати своїх дітей. Таким чином, аналіз наукової літератури та норм чинного законодавства дозволяє визначити інтереси дітей як належне виховання, спрямоване на фізичний, інтелектуальний, психічний, моральний, духовний розвиток; виховання в душі поваги до прав, свобод людини і громадянина тощо; належний батьківський нагляд, повага до них, турботливе ставлення та піклування, попередження протиправних вчинків дитини; реалізація особистості дитини в інтересах суспільства і у відповідності до тих традицій, досягнень української та світової культур, які не суперечать Конституції України та Основам законодавства України про охорону здоров'я [9], Декларації про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї та жінок [1], та іншим актам законодавства України.

Якщо ж обидва з батьків належним чином виконували батьківські обов'язки щодо дитини, позитивно впливали на її характер, спілкування з батьками збагачувало духовний світ дитини, розширювало її світогляд, то позбавлення одного із них можливості подальшого спілкування з дитиною, усунення від процесу виховання може також негативно позначитися на її вихованні [10, с. 2]. Позбавляти дитину можливості спілкування з таким батьком (матір'ю) означатиме, що це суперечить її інтересам. Інтереси дитини вимагають, аби вона постійно спілкувалася і з іншим з батьків. У вихованні дитини повинні брати участь і мати, навіть у тому випадку, коли вони проживають окремо. Не секрет, що подекуди материнська турбота доповнюється батьківською суворістю. Повсякчас дитина бере приклад з найбільш авторитетних для неї людей. Якщо при спільному проживанні батько травмував дітей своєю поведінкою, то рішення суду про розірвання шлюбу повинно звільнити не тільки жінку, але й дітей від подальшого спілкування з такою людиною. Так само має вирішуватися питання, якщо негідно у сімейних стосунках виявилася дружина. Тобто спілкування дитини з тим із батьків, хто проживає окремо, повинне позитивно впливати на неї, не зашкоджувати її загальному розвитку, тому що закон не в змозі в імперативній чи диспозитивній формах встановити безумовне право одного із батьків на виховання дитини. Таким чином, якщо спілкування з дитиною того із батьків, хто проживає окремо, не стимулює правильного, здорового розвитку дитини, воно мусить бути припинено. Однак, в юридичній літературі одностайності з цього питання немає. Інтереси дитини полягають не у тому, аби у неї обов'язково був рідний батько, а в тому, щоб майбутній громадянин зростав в умовах, які виключають безпідставну розтрату моральних сил, пов'язаних з переживанням сімейних негараздів.

Інша точка зору з цього приводу в О. Пергамент, яка пише: «якщо не вдалося зберегти сім'ю, при розумному ставленні можна зберегти батьків для дитини». Проте, не можна погодитися із таким твердженням, бо думка про те, що збереження шлюбу, який вже фактично розпався, має сенс хоча б заради виховання дітей, є хибною, з точки зору як педагогіки,

так і психології розвитку дитини. Необхідна гармонія між подружжям, принаймні в питаннях виховання дітей. Якщо її немає, існує небезпека появи і розвитку у дітей прихованих психологічних дефектів. Негативні приклади можуть доволі довго впливати на дитину, завдати їй значної шкоди у майбутньому. Тому, на наш погляд, абсолютно правильними є погляди тих науковців, які вважають, що коли підґрунтя для позитивного виховання дитини вже не існує, відповідні зусилля не допомагають відновити його, шлюб втрачає будь-який сенс, з точки зору інтересів дитини. І в цьому випадку не можна оминати увагою висновки Д. Чечота, який наголошував, що «головним соціальним злом є не розірвання шлюбу, а ненормальні стосунки в шлюбі, які призводять до розлучення» [11, с. 9]. В свою чергу, вважаємо за потрібне доповнити такий висновок тим, що ненормальні стосунки між батьками вкрай негативно впливають на дітей.

Висновки. Таким чином, саме з такої точки зору і слід розглядати доцільність збереження духовного зв'язку дитини з батьками: і за розірвання шлюбу, і при окремому проживанні батьків. У випадку вирішення спорів про дітей при розірванні шлюбу спір, за суттю, стосується місця проживання дитини. Адже після винесення рішення про розірвання шлюбу батьківські права та обов'язки зберігаються як у батька, так і у матері, але проживатиме дитина з одним із них – з тим, хто в даній ситуації здатен краще забезпечити інтереси сина чи доньки.

Список літератури

1. Про Декларацію про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї та жінок: Постанова Верховної Ради України від 05 березня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 17.
2. Шевченко Я.М. Основи сімейного законодавства. – К.: Вища школа. – 1982. – 89 с.
3. Ершова Н.М. Развитие советского семейного права В кн.: СССР – Австрия: Проблемы гражданского и семейного права – М.: 1983. – Ин-т госуд. и права АН СССР. – 197 с.
4. Макарова В.С. Семья, общество и закон, – Новосибирск. – Западно-Сибирское книжное изд-во. – 1978. – 103 с.
5. Индиченко С.П., Гопанчук В.С., Дзера О.В., Савченко Л.А. Сімейне право України. – К.: Вентурі. – 1997. – 272 с.
6. Сімейне право України: Підручник за заг. ред. В.І. Борисової та І.В. Жилінкової. – К.: Юрінком Інтер. – 2004. – 264 с.
7. Ворожейкин Е. Обеспечение и защита прав и интересов несовершеннолетних субъектов семейных отношений // Сов. юстиция. – 1972. – № 16. – С. 15-17.
8. Чечот Д.М. Брак, семья, закон. – Ленинград. – Изд-во Ленингр. ун-та. – 1984. – 208 с.
9. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4.
10. Сухомлинська О. Виховання як соціальний процес: особливості трансформаційних змін. / О. Сухомлинська // Шлях Освіти: Науково-метод. журн. – 2004. – № 2. – С. 2-6.
11. Чечот Д.М. Социология брака и развода. – Ленинград. – Знание. – 1988. – 33 с.

Стаття надійшла 20.05. 2016 р.

Е.М. Глиняная, канд. юрид. наук, доцент, доцент
Национальный университет «Одесская юридическая академия»
Кафедра гражданского права
ул. Пионерская, 2, Одесса, 65009, Украина

РАВЕНСТВО ПРАВ И ОБЯЗАННОСТЕЙ РОДИТЕЛЕЙ ОТНОСИТЕЛЬНО РЕБЕНКА

Резюме

Целью данной статьи выступает анализ проблемы, которая возникает относительно принципа равноправия прав и обязанностей относительно ребенка, предоставления ребенку нормальных условий для развития и становления ее личности.

Ключевые слова: ребенок, супруги, правовая защита, государство, семья, правовое регулирование, гарантии, защита.

K.M. Glyniana, Candidate of Juridical Sciences, Associate Professor
National University «Odessa Law Academy»
the Department of Civil Law
Pionerskaya Street, 2, Odessa, 65009, Ukraine

EQUALITY RIGHTS AND DUTIES OF PARENTS TO CHILD

Summary

The main purpose of this work is analysis of the problem, which arises on the principle of equality of rights and duties of parents to child, their impact on the education of the child, providing the necessary conditions for development of child and formation of his personality.

Key words: child, couple, legal protection of the state, family, legal regulation, guarantees, protection.